

återvända till affärsbankerna antingen för inlösen av där upptagna lån eller som kassareserv. Bankbolagen finge därmed faktiskt sin upplåning förbilligad. Spänningen gentemot de långa räntorna på obligations- och inteckningsmarknaderna skulle åstadkomma ett ökat köpintresse för långa investeringar, vilket skulle kunna påverka lånevillkoren vid emissioner för staten. Visserligen bleve då en ytterligare upplåning nödvändig för affärsbankerna hos riksbanken, men om riksbanken bibehölle sitt diskonto skulle denna upplåning bli relativt billig.

Återstår så frågan i vad mån den långa räntan kommer att påverkas i nedåtgående riktning av att den under nästa år starkt reducerade byggnadsverksamheten medför en begränsad tillgång på inteckningsmaterial. Ett uttalande härom är synnerligen svårt att göra. Då emellertid sparbankerna och ej minst affärsbankerna i största utsträckning torde bortfalla som investerare i botteninteckningar i bostadsfastigheter, kommer även efterfrågan på dylika placeringsobjekt att reduceras. Kvar står då som något tämligen säkert, att den statliga lånepolitiken under alla förhållanden blir av utslagsgivande betydelse.

Martin Josephson.

UNDERVISNINGEN I NATIONALEKONOMI

Utdrag ur universitetskanslerns skrivelse till Konungen angående inrättande av en professur i nationalekonomi inom filosofiska fakulteten vid universitetet i Uppsala m. m., dagtecknad den 26 september 1939.

I den vid 1938 års riksdag i första kammaren väckta motionen av professorerna Ohlin och Myrdal angående utredning om de socialvetenskapliga studiernas organisation vid statsuniversitetet har rörande förhållandena i utlandet anförts följande.

»Den socialvetenskapliga forskningen och undervisningen ha organisatoriskt utbyggts med utomordentlig hastighet. Många högskolor besitta för närvarande socialvetenskapliga fakulteter av väsentligt större omfattning än de juridiska fakulteterna. Nationalekonomi betraktas icke längre såsom ett ämne mera än detta är fallet med juridik utan uppdelas liksom denna i sina olika beståndsdelar, t. ex. ekonomisk teori, penning- och konjunkturproblem, näringsorganisationsspörsmål, internationella ekonomiska problem, socialpolitik, finanspolitik m. m., och särskilda lärarbefattningar inrättas i dessa. Dessutom har man antingen i förbindelse med universitet och högskolor eller fristående skapat stora sociala forskningsinstitut av liknande omfattning som de naturvetenskapliga forskningsinstitut vilka tidigare utvecklats. Under de senaste månaderna har man i London och Oxford grundat två sådana institut med fonder på flera tiotal miljoner kronor. Vilken vikt som exempelvis tillmättes nationalekonomien såsom det centrala ämnet inom socialvetenskapen belyses bäst därav att de stora universiteten på kontinenten i allmänhet ha fyra eller fem ordinarie professorer i detta ämne. I Paris och vid engelska universitet som Oxford och Cambridge är antalet ordinarie lärare ungefär det dubbla, och vid åtskilliga stora amerikanska

universitet uppgår antalet till ett tjugotal, vilket i flera fall är mer än antalet lärare i de juridiska ämnena.

Vid de svenska statsuniversiteten har i motsats till i utlandet ingen väsentlig förändring i fråga om socialvetenskapernas, särskilt nationalekonomiens, ställning ägt rum under de senaste 100 åren.»

För närvarande finnes vid Uppsala universitet en professur i nationalekonomi och finansrätt (innehas av professorn Brock) samt en nyligen inrättad biträdande lärarbefattning i nationalekonomi. Professuren är placerad i juridiska fakulteten. Den biträdande lärarbefattningen har hittills upprätthållits av en docent, som omhänderhaft såväl undervisning som examination inom filosofiska fakulteten. I Lund finnes likaså en professur inom juridiska fakulteten, omfattande nationalekonomi och finansrätt (innehas av professorn Lindahl). Någon biträdande lärarbefattning är icke uppförd å universitetets stat, men en docent i filosofiska fakulteten, som innehar docentstipendium, har ombesörjt undervisning och examination inom filosofiska fakulteten.

Om den nationalekonomiska forskningen i landet skulle vara begränsad till statsuniversiteten, vore den tydligen mycket illa tillgodosedd genom ordinarie befattningar. Emellertid är sammanlagda antalet professorer i detta ämne i landet icke obetydligt. Vid Stockholms högskola finnas anställda två professorer, en i nationalekonomi med finansvetenskap inom den stats- och rättsvetenskapliga avdelningen (innehas av professorn Myrdal) och en i nationalekonomi och socialpolitik inom humanistiska avdelningen (professorn Bagge). Vid Göteborgs högskola finnes en professorsbefattning i nationalekonomi och sociologi (professorn Åkerman). Vid handelshögskolan i Stockholm finnas två professorer, en i nationalekonomi och bankvetenskap (professorn Brisman) samt en i nationalekonomi (professorn Ohlin), vartill komma en professur i ekonomisk historia (professorn Heckscher), en i företagsekonomi (professorn Sillén) och en i företagsekonomi, speciellt distributionsekonomi (professorn Törnqvist). Vid handelshögskolan i Göteborg finnes en professur i nationalekonomi med statistik (för närvarande vakant). Slutligen finnes vid lantbrukshögskolan en speciallärarbefattning i nationalekonomi med statistik, som innehas av en lärare med professorskompetens (f. d. professorn Silverstolpe), vilket dock får betraktas som en tillfällighet, enär befattningen har karaktären av bisyssla. Vidare må framhållas, att det nyligen upprättade statliga konjunkturinstitutet ger sysselsättning för närvarande åt två nationalekonomer med docentkompetens, av vilka den ene har en löneställning som endast föga understiger en universitetsprofessors. Genom beslut vid 1939 års riksdag ha medel beräknats för ytterligare en nationalekonomisk forskare vid institutet, därest behov av ökad arbetskraft skulle yppa sig. Verksamheten vid konjunkturinstitutet kan betraktas såsom vetenskapliga undersökningar, riktade på vissa speciella nationalekonomiska problem av direkt praktisk betydelse.

Mot denna beräkning av antalet professorer i nationalekonomi kan göras den invändningen, att professorerna i Uppsala och Lund företräda jämväl finansrätten. Dock är nationalekonomien att betrakta som huvudämnet för dessa professorer.

Vad våra grannländer beträffar må följande uppgifter lämnas. Köpenhamns universitet har inom den rätts- och statsvetenskapliga fakulteten tre lärostolar i »statsvetenskap», som innehas av nationalekonomer. Härtill komma biträdande lärare, nämligen en lektor i driftsekonomi och en lektor i nationalekonomi. Vid Aarhus universitet finnes en professor i nationalekonomi, två professorer i driftsekonomi och en professor i sociologi.

Vid Oslo universitet finnas fyra lärostolar i »statsekonomi och statistik», av vilka för närvarande två innehas av nationalekonomer, en tredje är vakant och den fjärde innehas av en statistiker, som är ledig för tjänstgöring vid Bergens handelshögskola. Härtill komma docenter och biträdande lärare.

Helsingfors universitet har en professur i nationalekonomi och en i finansiärlära. Härtill kommer en personlig professur i sociologi, en adjunktur i statistik och nationalekonomi samt en adjunktur i nationalekonomi, finansiärlära och statistik. Vid Åbo svenska akademi finnes en professur i nationalekonomi med finansvetenskap och vid Åbo finska akademi en professur i nationalekonomi och en i sociologi. Härtill komma professorer i nationalekonomi vid Socialhögskolan i Helsingfors, vid Tekniska högskolan, vid den finskspråkiga handelshögskolan i Helsingfors, vid den svenskspråkiga handelshögskolan därstädes samt vid handelshögskolan vid Åbo akademi.

Innan jag övergår till frågan om nationalekonomins ställning vid statsuniversiteten, vill jag något beröra det därmed sammanhängande spörsmålet om finansrättens ställning. Från olika håll — bland annat av juridiska fakulteten i Lund i dess yttrande över universitetsberedningens betänkande — har ifrågasatts att finansrätten borde skiljas från de nationalekonomiska professurerna i Uppsala och Lunds juridiska fakulteter och i stället förenas med annat juridiskt ämne såsom skett vid Stockholms högskola. För egen del anser jag dock avgjort att finansrätten bör tillhöra samma professur som finansvetenskapen och sålunda alltjämt falla inom läroområdet för en nationalekonomisk professur.

Jag hänvisar härutinnan till yttranden av professorn Sommarin i Lund och professorn Brock i Uppsala. Såsom den senare framhållit, har huvudintresset inom finansrätten förskjutits från frågan om den rätta tolkningen av de skäligen efemära rättsreglerna till en undersökning av frågan om lagstiftaren i sina regler förmått genomföra de intentioner, som med reglerna åsyftats. Jag finner det icke ens nödvändigt att en professor i nationalekonomi och finansrätt har kvalificerat sig genom avläggande av juris kandidatexamen. Visserligen är det en fördel, om professurens innehavare icke är främmande för juridiken. Men denna fördel kan, med avseende fäst på skattelagstiftningens karaktär, näppeligen vara så betydande att — såsom tidigare skett — personer, som redan dokumenterat sig som framstående nationalekonomiska vetenskapsmän, skulle behöva ägna åtskilliga år av sin tid till förvärvande av juris kandidatexamen för att kunna förvärva kompetens vid konkurrens om professur i nationalekonomi och finansrätt i juridiska fakulteten. Jag vill för övrigt hänvisa till möjligheten att professurens innehavare, där så befinnes lämpligt, avlastas från den

elementära undervisningen i skattelagstiftning för juris kandidat-examen genom att någon skatteexpert erhåller i uppdrag att såsom biträdande lärare i finansrätt meddela en kurs i detta ämne. Däremot måste finansvetenskapen få en allt större betydelse genom skatteväsendets fortgående utveckling. Det kan icke betraktas såsom överflödigt att den finansvetenskapliga forskningen uppmuntras och därigenom de teoretiska grundvalarna för de olika skatteformerna bli vetenskapligt undersökta och diskuterade.

Nationalekonomins ställning vid statsuniversitetet kan icke anses motsvara den utomordentliga betydelse, som i nutiden tillkommer denna relativt unga vetenskap. Att icke behovet av ökade lärarkrafter i ämnet gjort sig starkare gällande har sin förklaring i nationalekonomins ställning såsom examensämne. Det har tills helt nyligen endast varit i den juridiska fakultetens ämbetsexamen som nationalekonomin ingått såsom ordinärt examensämne, för övrigt ett frivilligt ämne. I filosofisk ämbetsexamen har nationalekonomi ej upptagits i någon av de föreskrivna kombinationerna, enär denna examen är en lärarexamen och nationalekonomi icke förekommer såsom självständigt skolämne i läroverken. Ett relativt litet antal studerande har medtagit ämnet i filosofie kandidatexamen. Antalet av dem som fullföljt sina studier till licentiatexamen och doktorsgrad — inom den juridiska eller filosofiska fakulteten — har också varit ganska obetydligt, jämfört med antalet licentiatamina och doktorsavhandlingar i viktigare skolämnen, t. ex. historia.

Detta läge har under senare år undergått en förskjutning genom tillkomsten av statsvetenskaplig examen, vari nationalekonomi är ett huvudämne. Visserligen har ännu endast i ringa utsträckning åt denna examen givits ett bestämt kompetensvärde för statliga befattningar, men det kan förväntas att statsvetenskaplig examen skall så småningom finnas ge en lämplig underbyggnad för åtskilliga såväl statliga och kommunala som enskilda befattningar. Det synes ock påtagligt att de samhällsvetenskapliga ämnena i ökad grad tilldraga sig de studerandes intresse.

Examensbetyg i nationalekonomi har självfallet ansetts som en värdefull merit för åtskilliga befattningar i statlig tjänst liksom för vissa fria yrken.

Alldeles frånsatt undervisningsbehovet, sådant det för närvarande ter sig, bör beaktas att den samhälleliga utvecklingen nödvändigtvis kräver ökade möjligheter till studier och forskning rörande samhällslivet. Dels är det av den största vikt att nationalekonomiskt utbildad arbetskraft står till förfogande för den offentliga förvaltningen och för ständigt pågående utredningar, dels är det angeläget att den vetenskapliga samhällsforskningen vid universitet och högskolor gynnas och främjas från statens sida. Det vore fördenskull felaktigt att avläsa behovet av professorer vid universitetet efter det direkta behov, som för stunden gör sig gällande. Samhällsforskningen har haft en undanskjuten plats vid universitetet i jämförelse med många andra vetenskapsgrenar. Den bör så småningom få en väsentligt förbättrad ställning i universitetens organisation. Huruvida man bör sikta på en särskild fakultet eller sektion vid universitetet, omfattande — förutom olika grenar av nationalekonomi — statistik, statskunskap, sociologi, ekonomisk historia m. m.

är ett spörsmål, som tills vidare kan lämnas öppet. I Danmark och Norge tillhöra samtliga professurer i nationalekonomi och statistik den stats- och rättsvetenskapliga fakulteten — som därigenom får en annan karaktär än de juridiska fakulteterna i Sverige — en anordning som kan övervägas även för Sveriges del. Av betydelse är i varje fall att de nuvarande fakultetsgränserna icke få stå hindrande i vägen, när det gäller att organisera det nationalekonomiska studiet. Härutinnan är jag fullt ense med universitetsberedningen.

För min del måste jag, såsom redan framhållits, anse att en väsentlig förbättring av nationalekonomins ställning vid universiteten bör snarast möjligt komma till stånd. En alltför snabb utvidgning skulle dock möta svårigheter såväl av finansiella skäl som även måhända på grund av begränsad tillgång till kvalificerade vetenskapsidkare.

Innan jag övergår till de åtgärder, som enligt min mening redan nu böra vidtagas, torde jag få upptaga frågan om eventuell arbetsfördelning på detta område mellan universiteten och högskolorna. Under den offentliga diskussionen har framkastats den tanken att vad angår Uppsala universitet och Stockholms högskola, studiet av nationalekonomi borde koncentreras till Stockholms högskola, där redan nu finnas två professurer i nationalekonomi och där det s. k. socialvetenskapliga institutet erbjuder goda arbetsmöjligheter genom lokaler, bibliotek etc.

Emellertid kan frågan om en arbetsfördelning icke gärna uppkomma, såvitt angår organiserandet av studierna för juris kandidatexamen och statsvetenskaplig examen. Att hänvisa de studerande i Uppsala till Stockholmsresor för beivrande av föreläsningar och seminarieövningar under studiet till nämnda examina skulle betyda ett stort slöseri med tid och pengar för studenterna. För övrigt skulle Stockholms högskola icke kunna utan förstärkning av nuvarande lärarkrafter mottaga ett betydande antal Uppsala-studenter. En kurs vid Stockholms högskola i nationalekonomi för juris kandidatexamen sistlidna läsår räknade vida över 100 åhörare. Redan tentamensbördan skulle bli vederbörande lärare i Stockholm övermäktig. Under förutnämnda konferens med professorer och docenter i nationalekonomi i landet i december förra året vitsordades från olika håll att en arbetsfördelning av nu antydd innebörd mellan Stockholm och Uppsala vore en orimlig tanke. Först när fråga uppstår om ökning av professorernas antal utöver de två, som torde vara oundgängligen erforderliga för en rationell organisering av undervisningen vid varje lärosäte, kan det diskuteras, huruvida en ytterligare utbyggnad tilläventyrs bör koncentreras till ett visst lärosäte i landet.

Det närmaste målet bör vara att, i enlighet med förslagen från Uppsala och Lunds universitet, inrätta en ny professur i nationalekonomi vid vartdera universitetet. Jag har ingen erinran mot att den nya professuren tills vidare förlägges i filosofiska fakulteten.

Frågan om ändringar i fakultetsindelningen torde icke behöva för närvarande upptagas. Men båda professorerna i nationalekonomi böra vara förpliktade att fullgöra undervisning och examination, oberoende av vilken fakultet studenterna tillhöra.

Ett viktigt problem är, huruvida ämnesområdet för professorerna bör differentieras. Vid Stockholms högskola omfattar den ena professuren (i stats- och rättsvetenskapliga avdelningen) nationalekonomi med

finansvetenskap, den andra professuren (i humanistiska avdelningen) nationalekonomi och socialpolitik. Professuren vid Göteborgs högskola omfattar nationalekonomi och sociologi. En av professurerna vid handelshögskolan i Stockholm omfattar nationalekonomi och bankvetenskap. Professuren vid handelshögskolan i Göteborg nationalekonomi med statistik.

Skäl kunna tala för en viss differentiering, åtminstone i fråga om undervisning. Under den ovannämnda konferensen i Stockholm ifrågasattes att professuren i juridiska fakulteten skulle omfatta finansvetenskap och finansrätt, eventuellt därjämte socialpolitik eller socialrätt. Att uppställa krav på differentiering, när det gäller speciminering för professurerna, synes dock för närvarande vara förenat med bestämda olägenheter. Tillgången på kvalificerade sökande skulle därigenom förminska. Däremot torde det vara lämpligt att en viss arbetsfördelning genomföres beträffande undervisning och eventuellt även examination. En sådan arbetsfördelning kan tänkas genomförd antingen så att varje professor får efter sin utnämning övertaga visst område av ämnet eller så att professorerna årligen fördela både undervisning och examination enligt viss plan. Därigenom skulle exempelvis varje professor vart annat år sköta tentamina för juris kandidatexamen. Dessa frågor tarva emellertid ytterligare övervägande. I enlighet med föreskriften i § 114 mom. 2 universitetsstatuterna torde fördelningen av undervisning och examination mellan de bägge professorerna i nationalekonomi böra verkställas av kanslern.

Med stöd av vad sålunda anförts tillstyrker jag det från Uppsala universitet framställda förslaget om inrättande av en professur i nationalekonomi vid nämnda universitet, tills vidare förlagd till filosofiska fakultetens humanistiska sektion. Den nuvarande lärarbefattningen torde därvid kunna indragas. Sedan en ny professor utnämnts, bör frågan om ett mindre materielanslag för en nationalekonomisk institution upptagas till prövning. Även vid Lunds universitet bör snarast en ny professur i nationalekonomi komma till stånd.
